

свързано с проблемнофокусираните стратегии *активно справяне и планиране* и също с емоционално фокусираната стратегия *позитивно преосмисляне*. В същото време приоритетно избраната копинг стратегия *обръщане към религията* от религиозните хора е слабо свързана с психичното благополучие (противно на наличните доказателства в други изследвания, според които обръщането към религията е успешен копинг стратегия за религиозните хора). Наличието на подобно противоречие не може да бъде еднозначно интерпретирано, но то вероятно е съществена предпоставка за пониското психично благополучие при религиозните хора.

Изводи

Психичното благополучие е значимо свързано с религиозността на индивида. Религиозният човек, според конкретното изследване и извадка, се отличава като цяло с по-ниска изразеност на психичното благополучие в сравнение с нерелигиозния човек. Това ясно се наблюдава и при компонентите *цел в живота и приемане на себе си*, в чиято основа стои убеждението на индивида, че живота му е значим и осмислен и че оценява положително себе си.

Религиозният тип хора значимо в по-голяма степен прилагат емоционалнофокусирани копинг стратегии като *обръщане към религията, приемане на случващото се, въздържане, поведенческо дезангажиране*. В същото време те в еднаква степен с нерелигиозните хора са ориентирани към прилагането на проблемно фокусирани копинг стратегии (*активно справяне, планиране*).

Психичното благополучие при религиозните хора е високо значимо и позитивно свързано с прилагането проблемно фокусирани копинг стратегии подобно на тенденцията при нерелигиозните хора. В същото време приоритетно избраната от религиозните хора стратегия *„обръщане към религията“* е слабо свързана с психичното благополучие. Наличието на подобно противоречие е вероятна пред-

поставка за по-ниското психично благополучие при религиозните хора. Остава открит въпроса за наличието на подобно противоречие.

Получените от настоящето изследване резултати насочват изследователския интерес към проучване на специфичните религиозни копинг стратегии, на тяхната връзка със субективното благополучие и с анализираниите тук стратегии. Очаква се те да подпомогнат интерпретирането на установените тенденции за психичното благополучие във връзка с религиозността, както и противоречието, което отбелязват в сравнение с други подобни изследвания.

ЛИТЕРАТУРА

1. **Калчев П.** (2014). Психично благополучие в юношеска възраст, София, Изток-Запад.
2. **Русинова-Христова А., Карастоянов Г.** (2000). Психологичните типове по Карл Юнг и стресът, Изд. „Пропелер“, София, ISBN 954-9669-41-6.
3. **Allport, G. W.** (1950). The individual and his religion: A psychological interpretation. New York: Macmillan.
4. **Carver, C. S., Weintraub J. K., Scheier M. F.** (1989). Assessing coping strategies: a theoretically based approach. Journal of Personality and Social Psychology, 56, 267-283.
5. **Cohen, A.** (2002). The Importance of Spirituality in Well-Being for Jews and Christians, Journal of Happiness Studies, vol. 3, 287-310.
6. **Diener, E.** (1984). Subjective well-being. Psychological Bulletin, 95, 542-575.
7. **Diener, E.** (1994). Assessing subjective well-being: progress and opportunities. Social Indicators Research, 31, 103-157.
8. **Diener, E., Suh, E. M., Lucas, Richard E., Smith, H. L.** (1999). Subjective well-being: Three decades of progress. Psychological Bulletin, Vol. 125(2), 276-302.
9. **Dolan, P., Peasgood T., White M.,** (2008). Do we all know what makes us happy? A review of the economic literature on the factors associated with subjective well-being, Journal of Economic Psychology, Vol. 29, Pages: 94-122.
10. **Helliwell, John F.** (2003). "How's Life? Combining Individual And National Variables To Explain Subjective Well-Being," Economic Modelling, v20(2,Mar), 331-360.

11. **Losoya S., Eisenberg N., Fabes R. A.** (1998). Developmental issues in the study of coping // *International Journal of Behavioral Development*, 22(2), 231-237.
12. **McCrae, R. R. & Costa, P. T.** (1986). Personality, coping, and coping effectiveness in an adult sample. *Journal of Personality*, 54, 385-405.
13. **McIntosh, P. N., R. C. Silver, and C. B. Wortman** (1993). Religion's Role in Adjustment to a Negative Life Event: Coping with the loss of a child. – *Developmental Review*, 19, 419-461.
14. **Park, C. Cohen, L., Herb L.** (1990). Intrinsic religiousness and religious coping as life stress moderators for Catholics versus Protestants. *Journal of personality and social psychology*, 59 (3), 562.
15. **Piedmont, R.** (2004). Spiritual transcendence as a predictor of psychosocial outcome from an out patients substance abuse program. *Psychology of Addictive Behaviors* 18 (3), 213.
16. **Ryan, R. & Deci, E.** (2001). On happiness and human potentials: A review of research on hedonic and eudaimonic well-being. *Annual Review of Psychology*, 52, 141-166.
17. **Ryff, C. D. & Keyes, L. M.** (1995). The structure of psychological well-being revisited. *J. of personality and Psychology*, 69, 719-727.
18. **Spilka, B., Hood, R. W. Jr and Gorsuch, R. L.** (1985). *The psychology of religion: An empirical approach*. Englewood Cliffs, N.J.: Prentice-Hall.
19. **Spilka, B., Shaver, P., and Kirkpatrick, L. A.** (1985). A general attribution theory for the psychology of religion. *Journal for the Scientific Study of Religion*, 24, 1-20.
20. **Veenhoven, R.,** (2000). Freedom and Happiness: A comparative study in four nations in the early 1990s. – In: E. Diener and E. Suh? *Subjective Well-Being across Cultures*. Cambridge, MA: MIT Press.
21. **Wissing, M. P. & Van Eeden, C.** (2002). Empirical clarification on the nature of psychological well-being. *South African Journal of Psychology*, 32, 32-44.
- Propeler, Sofia], ISBN 954-9669-41-6 (in Bulgarian).
3. **Allport, G. W.** (1950). *The individual and his religion: A psychological interpretation*. New York: Macmillan.
4. **Carver, C. S., Weintraub, J. K., Scheier, M. F.** (1989). Assessing coping strategies: a theoretically based approach. *Journal of Personality and Social Psychology*, 56, 267-283.
5. **Cohen, A.** (2002). The Importance of Spirituality in Well-Being for Jews and Christians, *Journal of Happiness Studies*, vol. 3, 287-310.
6. **Diener, E.** (1984). Subjective well-being. *Psychological Bulletin*, 95, 542-575.
7. **Diener E.** (1994). Assessing subjective well-being: progress and opportunities. *Social Indicators Research*, 31, 103-157.
8. **Diener, E., Suh, E. M., Lucas, Richard E., Smith, H. L.** (1999). Subjective well-being: Three decades of progress. *Psychological Bulletin*, Vol. 125(2), 276-302.
9. **Dolan, P., Peasgood T., White M.** (2008). Do we really know what makes us happy? A review of the economic literature on the factors associated with subjective well-being, *Journal of Economic Psychology*, Vol. 29, Pages: 94-122.
10. **Helliwell, John F.** (2003). "How's Life? Combining Individual And National Variables To Explain Subjective Well-Being", *Economic Modelling*, v20 (2, Mar), 331-360.
11. **Losoya, S., Eisenberg, N., Fabes, R. A.** (1998). Developmental issues in the study of coping // *International Journal of Behavioral Development*, 22(2), 231-237.
12. **McCrae, R. R. & Costa, P. T.** (1986). Personality, coping, and coping effectiveness in an adult sample. *Journal of Personality*, 54, 385-405.
13. **McIntosh, P. N., R. C. Silver and C. B. Wortman.** (1993). Religion's Role in Adjustment to a Negative Life Event: Coping with the loss of a child. – *Developmental Review*, 19, 419-461.
14. **Park, C. Cohen, L., Herb, L.** (1990). Intrinsic religiousness and religious coping as life stress moderators for Catholics versus Protestants. *Journal of personality and social psychology*, 59 (3), 562.
15. **Piedmont, R.** (2004). Spiritual transcendence as a predictor of psychosocial outcome from an out patients substance abuse program. *Psychology of Addictive Behaviors* 18 (3), 213.
16. **Ryan, R. & Deci, E.** (2001). On happiness and human potentials: A review of research on hedonic and eudaimonic well-being. *Annual Review of Psychology*, 52, 141-166.

REFERENCES

1. **Kalchev, P.** (2014). *Psychicno blagopolucie v yunosheska vazrast*. [Psychological Well-Being in Adolescence]. Sofia. (in Bulgarian).
2. **Rusinova-Hristova A., Karastoyanov G.** (2000). *Psychologichnidte types po Karl Yung*. [C. G. Jung's Psychological Types and Stress,

17. **Ryff, C. D. & Keyes, L. M.** (1995). The structure of psychological well-being revisited. *J. of personality and Psychology*, 69, 719-27.
18. **Spilka, B., Hood, R. W. Jr. and Gorsuch, R. L.** (1985). *The psychology of religion: An empirical approach*. Englewood Cliffs, N.J.: Prentice-Hall.
19. **Spilka, B., Shaver, P. and Kirkpatrick, L. A.** (1985). „A general attribution theory for the psychology of religion.“ *Journal for the Scientific Study of Religion*, 24, 1-20.
20. **Veenhoven, R.** (2000). Freedom and Happiness: A comparative study in forth-four nations in the early 1990s. – In: E. Diener and E. Suh? *Subjective Well-Being across Cultures*. Cambridge, MA: MIT Press.
21. **Wissing, M. P. & Van Eeden, C.** (2002). Empirical clarification on the nature of psychological well-being. *South African Journal of Psychology*, 32, 32-44.

Professor Romyana Bozhinova, PhD,

*Institute for Population and Human Studies –
Bulgarian Academy of Science
e-mail: rumi_bojinova@mail.bg*

Maria Ivanova, Doctoral Students

*Institute for Population and Human Studies –
Bulgarian Academy of Science
e-mail: miaivanova@abv.bg*